

بررسی علت‌های طلاق: کاربرد روش تجزیه‌عاملی ارتباطها

حجت‌الله سیف‌اللهی ننه کران

پس از بررسی نمونه‌ای از طلاق‌های واقع در شهر تهران در سال ۱۳۶۷ دریافتیم که مهمترین علت‌های طلاق عبارتند از: عدم توافق اخلاقی (به وزن ۰/۲۵) اختلاف خانوادگی (۰/۲۱۸) اختلاف داخلی (۰/۱۰۶) نداشتن سازگاری (۰/۱۰۵) اعتیاد (۰/۰۶)، عدم تمکین (۰/۰۵۵) عقیم بودن (۰/۰۲۳) نداشتن بچه (۰/۰۲۳) ندادن خرجی (۰/۰۲۳).

متغیرهای مهم و مؤثر در طلاق عبارتند از: سن جوانترین آنها ۱۴ سال (زن) و مسن‌ترین آنها ۵۰ سال به بالا (مرد) شغل (اداری، آزاد، تولیدی، کارگری) تحصیلات، تعداد ازدواج، محل تولد، همشهری بودن.

در این تحقیق دریافته‌ایم که زوج‌های جوان در اثر اختلاف خانوادگی و نداشتن توافق اخلاقی و نداشتن بچه از هم جدا شده‌اند و نیز زنان جوان که سواد ابتدایی و مردهایی که شغل اداری و بدون فرزند بوده‌اند به دلایل بالا طلاق رجعی گرفته‌اند.

زنان میانسال و مردهای بیسواد با داشتن ۱ تا ۲ فرزند در اثر اعتیاد طلاق خلفی

گرفته‌اند. مردهای میانسال که مدرک تحصیلی دیپلم دارند و اغلب ۲ تا ۳ بار ازدواج کرده‌اند از همسرشان جدا شده‌اند.

مردانی که شغل آزاد و تولیدی و ۱ تا ۲ فرزند دارند و متولد تهران می‌باشند از زنان خود که متولد تهران بوده و مدرک تحصیلی دیپلم دارند، بدلیل اختلاف خانوادگی و تنفر از هم طلاق گرفته‌اند و نیز داشتن زن دیگر، باعث جدایی زنان و مردان مسن شده است. همچنین این جدایی میان کارگران مرد و زنان بیسواد دارای حرفه دیده می‌شود. مردهای تقریباً مسن بعلت اختلاف سن و عدم تمکین از زنشان جدا گشته‌اند.

بطوری که می‌بینیم نداشتن توافق اخلاقی و اختلاف خانوادگی نسبت به عوامل دیگر بیشتر باعث طلاق زن و شوهرها شده‌اند و کار طلاق، در زنان خانه‌دار و نیز میان آنهایی که با هم خویشاوند نبوده‌اند نسبت به گروههای دیگر بیشتر دیده می‌شوند.

مقدمه

رسم ازدواج و تشکیل خانواده تاریخی بسیار کهن دارد و در واقع انسانها با توجه به وضعیت فرهنگی جامعه و امکانات اجتماعی و اقتصادی خود با قبول این رسم، وارد دوران جدیدی از زندگی خود می‌شوند. از طرف دیگر خانواده سازمانی است اجتماعی که پایه اولیه تشکیل جامعه است. بنابراین هرگونه دگرگونی درونی خانواده تاثیر مستقیم بر جامعه و سلامت آن دارد. ناستواری زناشویی که نتیجه نهایی آن جدا شدن زن و شوهر از یکدیگر است، خانواده را از کار و کوشش باز می‌دارد، بخصوص به کودکان و در نتیجه به جامعه لطمه زده و سلامت آن را به خطر می‌اندازد لذا بررسی مسئله طلاق و یافتن علل آن می‌تواند به دیدگاههایی تازه برای کاستن این مشکل بیانجامد و نوید داشتن جامعه‌ای سالم را به ارمغان بیاورد.

تعریف ازدواج و طلاق

۱- ازدواج - عمل و آئین یا مرحله‌ایست که طی آن رابطه قانونی زن و شوهر رسمیت می‌یابد. مشروعیت این پیوند را آئین مدنی، شرع یا دیگر ضابطه‌های قانونی مقرر در هر کشور تعیین می‌کند.

۲- طلاق - فسخ نهایی و قانونی عقد ازدواج را طلاق می‌گویند و به دو طرف اجازه می‌دهد تا تحت موازین شرعی یا مدنی کشور، دوباره ازدواج کنند.

اقسام طلاق: طلاق بر دو نوع است: رجعی و بائن.

در طلاق رجعی برای شوهر در مدت عده حق رجوع (یعنی مراجعه مجدد شوهر به زن برای زندگی با یکدیگر) است.

در طلاق بائن برای شوهر حق رجوع نیست و یکی از موردهای آن طلاق خلع است و آن این است زن بواسطه کراهتی که از شوهر خود دارد در مقابل مالی که به شوهرش می‌دهد طلاق بگیرد، خواه این مال عین مهر یا معادل آن و یا بیشتر یا کمتر از آن باشد. (ر، ک، قانون ازدواج و طلاق نوشته آقای حسن عابدزاده سال ۱۳۶۹).

خلاصه‌ای از روش تجزیه‌ی عاملی ارتباطها

این روش تجزیه‌ی داده‌ها، روش پروفیسور بن ذکری استاد آمار دانشگاه پاریس ۶ می‌باشد. در این روش تحقیق هر نوع موضوع مورد مطالعه آماری، بصورت جدولهایی در می‌آید (دارای چند سطر بنام افراد و چند ستون بنام صفت یا متغیر). سپس عددهای هر سطر یا هر ستون به حاصل جمع آن سطر یا ستون تقسیم می‌شود تا نیمرخ هر سطر و نیمرخ هر ستون به دست آید. و نیز از تقسیم حاصل جمع هر سطر و هر ستون بر جمع کل جدول، جرم هر سطر (نیمرخ) و جرم هر ستون (نیمرخ) تعیین می‌شود. پس ما به تعداد سطر و ستون جدول نقطه‌های (نیمرخهای) جرم‌دار خواهیم داشت. مجموعه‌ی نیمرخهای سطرها و مجموعه‌ی نیمرخهای ستونها را به ترتیب سحابی سطرها و سحابی ستونها می‌نامیم.

نیمرخ سطری نقطه‌ای از فضای $CondJ-1$ بعدی و هر نیمرخ ستونی نیز نقطه‌ای از فضای $CondI-1$ بعدی هستند ($CondI, j, I$ و $CondJ$ به ترتیب مجموعه سطرها، مجموعه ستونها، تعداد عنصرهای سطری و تعداد عنصرهای ستونی است).

مرکز ثقل هر یک از این دو گروه نقطه تعیین می‌شود^۱. و برای تعیین زیر فضاهای بهینه (فضاهایی که تا حد امکان بعدشان کم و در ضمن معتبر هم باشند) از این مرکز ثقل محورهای اصلی ماند (براساس روش می‌نیم کردن مربعهای فواصل از زیر فضاها) رسم می‌شود. این محورها برای هر دو سحابی (دو دسته نقطه) مذکور یکی بوده و مانند^۲ دو محور متناظر در دو سحابی نیز مساوی است. بدینوسیله تکیه‌گاه دو سحابی مشخص می‌شود و بعد این دو را بر هم منطبق می‌سازند تا دو گروه نقطه (سطری و ستونی) کنار هم در صفحه‌های مختلف ماند کنار هم قرار گیرند.

این محورها یک دستگاه مختصات متعامد بهنجار تشکیل می‌دهند (دو بدو برهم عمودند و واحد اندازه‌گیری همه محورها با واحد اندازه‌گیری فضای محیط برابر است).

سپس عامل‌های (مختصات) هر نقطه از هر محور، جرم و، برخه نسبی هر نقطه در تشکیل هر محور و مربع کسینوس زاویه هر نقطه از هر محور (این دو تای آخری دو پارامتر مهم برای تعیین نقطه‌های قابل مطالعه در روی محورها می‌باشند) و همچنین برخه نسبی هر نقطه در ماند کل حساب می‌شود.

سپس نقطه‌های سطری و ستونی در روی صفحه‌های حاصل از دو بدوی محورها با کدشان، تصویر می‌شوند. نقطه‌های قابل بررسی در روی محورها و روی صفحه‌های مختلف را با توجه به پارامترهای مهم که در پیش گفتیم تعیین نموده، بعد آنها را در صفحه‌های محورها مشخص می‌کنیم و بدینوسیله گروه‌های نقاط مخالف و گروه‌های نقاط موافق را در روی محورها و صفحه‌های حاصل از آنها مطالعه کرده و به دلایل تمایز و همبستگی افراد و متغیرها پی می‌بریم. و سرانجام از بررسی‌های خود در روی هر محور و هر صفحه، نتیجه‌گیری کلی در باره موضوع مورد بررسی حاصل می‌شود.

بطوریکه می‌بینیم، این روش نقاطی را که در فضاها با بعد خیلی بزرگ و خارج از تصور ما قرار دارند با از دست دادن مقدار کمی از آگاهی‌های جدول، در فضایی که قابل دیدماست قرار می‌دهد تا بتوانیم آنها را مطالعه کرده و نتیجه‌گیری نماییم.^۳

در این بررسی برای تعیین متغیرهای موثر در طلاق و ارتباط آن با مشخصات فردی و اجتماعی زن و مرد کارهای زیر انجام گرفته است:

تجزیه عاملی جدول علل طلاق و مشخصه‌های فردی و اجتماعی مرد و زن
 جدول تجزیه شده ۶۷ سطر (مشخصه‌های فردی و اجتماعی مرد و زن) و ۱۵ ستون
 (علت‌های طلاق) دارد. عددهای آن تعداد افرادی را نشان می‌دهد که دارای مشخصه فردی یا اجتماعی معین بوده و در اثر یکی از علتها از هم جدا شده‌اند.

- علت‌های طلاق: مفقود الاثر بودن شوهر. نداشتن فرزند. داشتن زن روانی. اعتیاد، عقیم بودن. اختلاف داخلی. عدم تمکین زن. کراهت زن و مرد از یکدیگر. نداشتن سازش. داشتن زن دیگر. اختلاف خانوادگی. ندادن خرجی. اختلاف سن. نداشتن توافق اخلاقی.

- مشخصه‌های فردی و اجتماعی: محل تولد، شغل، سواد، سن، تعداد ازدواج، تعداد فرزند، نوع خویشی، طول مدت زندگی مشترک و همشهری بودن.

نتیجه‌های تجزیه
گشتاورهای ماند و در صد آن
ماند (λ_α) $\% (t_\alpha)$
شماره

شماره	ماند (λ_α)	$\% (t_\alpha)$
۱	۰/۰۵۵	۱۹
۲	۰/۰۴۴	۱۶
۳	۰/۰۳۵	۱۲/۵
۵	۰/۰۲۵	۹
		۵۶/۵

بطوری که می‌بینیم، چهار محور اول ماند ۵۶/۵ درصد از ماند کل را بما می‌دهد و ما مطالعه خود را روی این چهار محور و صفحه‌های متشکل از دو بدوی آنها انجام می‌دهیم.

محور اول: $\lambda_1 = 0/055$ ، $t_1 = 19\%$

در دو سوی این محور دو گروه نقطه که در تشکیل آن سهم زیادی دارند، دیده می‌شوند. گروه اول: مردهای سنین ۱۹ تا ۲۶ سال و زنان ۱۴ تا ۱۸ سال که اغلب با هم هم‌شهری هستند، در اثر اختلاف خانوادگی و نداشتن توافق اخلاقی و مردهای ۲۳ تا ۲۶ سال بدلیل نداشتن فرزند از هم جدا شده‌اند و نیز زنان ۱۹ تا ۲۳ سال که سواد ابتدائی و مردهایی که شغل اداری دارند و بدون فرزند می‌باشند، در اثر اختلاف خانوادگی و نداشتن توافق اخلاقی طلاق رجعی گرفته‌اند.

گروه دوم: زنان به سن ۲۹ تا ۳۲ سال و مردهای بیسواد که تا ۲ فرزند دارند، در اثر اعتیاد، اغلب طلاق خلعی گرفته‌اند و نیز مردان ۳۵ تا ۳۹ سال سن که سواد متوسطه داشته، اغلب ۲ یا ۳ بار ازدواج کرده‌اند از زن‌هایی که ۲ تا ۳ بار ازدواج نموده‌اند، جداگشته‌اند.

محور دوم: $\lambda_2 = 0/044$ ، $t_2 = 16\%$

در اینجا دو دسته نقطه که در تشکیل آن سهم مهمی دارند در دو طرف آن قرار دارند. گروه اول: مردهایی که متولد تهران و دارای ۱ یا ۲ بچه بوده و شغل آزاد و تولیدی دارند از زنان خود که متولد تهران بوده و مدرک دیپلم دارند، در اثر اختلاف خانوادگی و تنفر جدا شده‌اند.

گروه دوم: زنان ۴۱ سال به بالا و مردهای ۵۰ سال به بالا که بیش از ۳ فرزند و بیش از ده سال زندگی مشترک دارند به علت داشتن زن دیگر طلاق انجام گرفته است و همچنین کارگران مرد و زنهای بیسواد که حرفه‌ای دارند از یکدیگر جداگشته‌اند.

محور سوم: $\lambda_3 = 0/035$ ، $t_3 = 12/5\%$

این محور دو گروه نقطه را از هم جدا می‌کند.

اول: مردهای بیسواد ۳۵ تا ۳۹ و زنان ۲۹ تا ۳۲ ساله که اغلب در روستا یا شهرهای کوچک متولد شده‌اند، به دلیل اعتیاد از هم طلاق گرفته‌اند.

دوم: مردهای ۴۰ تا ۴۹ سال سن بعلت اختلاف سن و عدم تمکین از زنانشان جدا شده‌اند. گروه کوچکی از مردهای با تحصیلات عالی و زنان با تحصیلات متوسطه را می‌بینیم که زندگی مشترکشان کمتر از یک سال بوده و از هم جدا شده‌اند. همینطور در این گروه تعداد کمی از مردهای بازنشسته با شغل علمی و زنان با تحصیلات عالی که در چهار شهر بزرگ (بجز تهران) بدنیا آمده‌اند را می‌بینیم که از یکدیگر طلاق گرفته‌اند.

محور چهارم: $\lambda_4 = 0/025$ ، $t_4 = 9\%$

در اینجا دو گروه نقطه در دو سمت این محور دیده می‌شوند

گروه اول مردان ۳۱ تا ۳۴ ساله که کار تولیدی داشته و ۷ تا ۱۰ سال زندگی مشترک با زنشان داشته‌اند بعلت نداشتن توافق اخلاقی طلاق گرفته‌اند.

گروه دوم: مفقود الاثر بودن شوهر و نیز نبودن سازش سبب جدایی زن و مرد شده است.

نتیجه‌گیری

مردهای سنین ۲۳ تا ۲۶، ۱۹ تا ۲۲ و زنهای ۱۴ تا ۱۸ ساله اغلب که با یکدیگر هم‌شهری می‌باشند در اثر اختلاف خانوادگی و نداشتن توافق اخلاقی و مردان ۲۳ تا ۲۶ سال به دلیل نداشتن فرزند از هم جدا شده‌اند و همچنین زنان ۱۹ تا ۲۳ ساله که سواد ابتدایی و مردهایی که شغل اداری داشته و بدون فرزند بوده‌اند، به علت اختلاف خانوادگی و نداشتن توافق اخلاقی طلاق رجعی گرفته‌اند. زنان ۲۹ تا ۳۲ ساله با داشتن ۱ تا ۲ فرزند و مردهای بیسواد با ۱ تا ۲ فرزند در اثر اعتیاد، طلاق خلعی گرفته‌اند و نیز مردان ۳۵ تا ۳۹ سال سن که مدرک تحصیلی دیپلم داشته و اغلب ۲ تا ۳ بار ازدواج کرده‌اند از زنانی که ۲ تا ۳ بار ازدواج نموده‌اند، طلاق گرفته‌اند.

- مردهایی که شغل آزاد و تولیدی و ۱ تا ۲ فرزند دارند و متولد تهران می‌باشند از زنان خود که متولد تهران بوده و مدرک تحصیلی دیپلم دارند، به دلیل اختلاف خانوادگی و تنفر از هم جدا شده‌اند.

- زنان ۴۱ ساله، به بالا و مردهای ۵۰ ساله به بالا که بیش از ۳ فرزند و بیش از ده سال زندگی مشترکی داشته‌اند، به علت داشتن زن دیگر از هم طلاق گرفته‌اند و کارگران مرد و زنان بیسوادی که حرفه‌ای دارند، از همدیگر جدا گشته‌اند.

- مردان بیسواد ۳۵ تا ۳۹ ساله و زنان ۲۹ تا ۳۲ ساله که اغلب در روستا یا شهرهای کوچک دنیا آمده‌اند در اثر اعتیاد از هم جدا شده‌اند. مردهای ۴۰ تا ۴۹ سال به علت اختلاف سن و عدم تمکین از زنانشان جدا گشته‌اند. گروه کوچکی از مردهای با تحصیلات عالی و زنان با تحصیلات متوسطه که زندگی مشترکشان کمتر از یکسال بوده است، طلاق گرفته‌اند. همچنین تعداد کمی از مردهای بازنشسته و زنان با تحصیلات عالی که در چهار شهر بزرگ (جز تهران) دنیا آمده‌اند، از هم جدا شده‌اند.

مردهای ۳۱ تا ۳۴ ساله که کار تولیدی دارند و ۷ تا ۱۰ سال زندگی مشترکی با زنشان داشته‌اند به علت نداشتن توافق اخلاقی از هم جدا گشته‌اند.

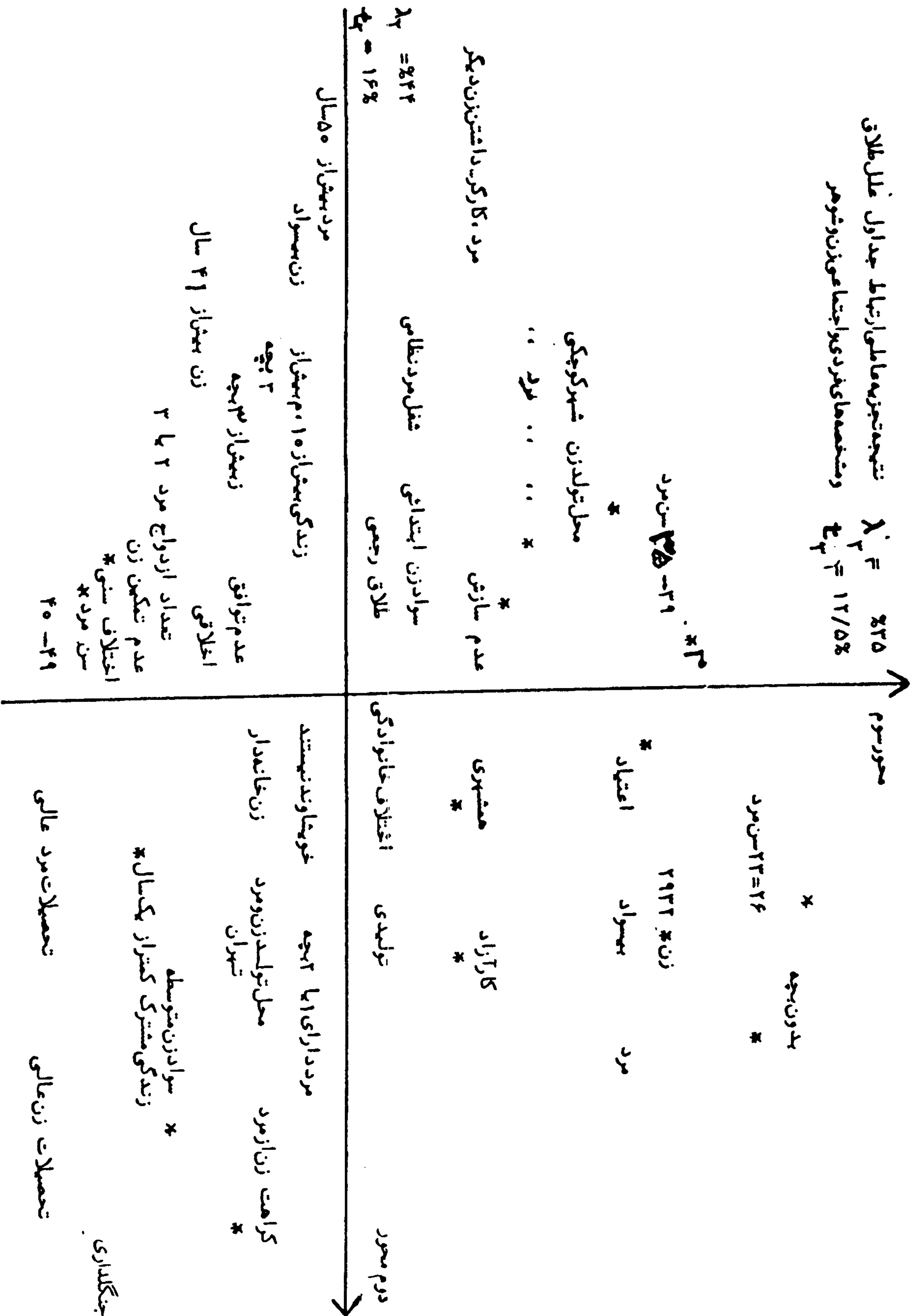
در پایان باید یادآوری نمود که نداشتن توافق اخلاقی و اختلاف خانوادگی بیشتر سبب طلاق زن و شوهر شده‌اند و همچنین زنان خانه‌دار و آنهایی که یکبار ازدواج کرده و خویشاوندی با هم نداشته‌اند، نسبت به زنان دیگر بیشتر در نمونه دیده می‌شوند.

خلاصه

زوجهای جوان بدلیل نداشتن فرزند و توافق اخلاقی و اختلاف خانوادگی و نیز کارمندان از زنان جوان خود که سواد ابتدائی دارند و هنوز صاحب فرزند نشده‌اند، در اثر اختلاف خانوادگی و نداشتن توافق اخلاقی از یکدیگر جدا شده‌اند.

زنان و شوهرهای متولد تهران که مرد شغل آزاد و تولیدی داشته و زن مدرک دیپلم دارد با وجود ۱ یا ۲ فرزند، به علت تنفر و اختلاف خانوادگی طلاق گرفته‌اند. میان زنهای ۴۱ سال به بالا و مردان ۵۰ سال و بیشتر که بیش از ۳ فرزند و ده سال زندگی مشترکی دارند به علت نداشتن زن دیگر طلاق انجام یافته است.

زنان ۲۹ تا ۳۲ ساله و مردان بیسواد ۳۵ تا ۳۹ سال سن که اغلب در روستا و شهرهایی کوچک متولد شده‌اند با داشتن ۱ یا ۲ فرزند به دلیل اعتیاد و مردان ۴۰ تا ۴۹ ساله به علت اختلاف سن و عدم تمکین، زندگی مشترک خود را ترک کرده‌اند.

محور دوم

نتیجه تجزیه‌عاملی ارتباط جدول علل طلاق و مشخصه‌های فردی و اجتماعی زن و شوهر

$$\lambda_1 = 0.22$$

$$c_1 = 16\%$$

$$\lambda_1 = 0.4$$

$$c_1 = 19\%$$

۲
۲

۵

۶

۸

۹

۱۰

۱۱

۱۱

محور اول

۱۳ ۱۴

۱۵

۱۶

۲۰

۱۸

۱۹

۲۱

۲۲

۲۴

۲۳

۲۴

۲۵

۲۶

۲۲

۲۳

۲۷

۲۸

۲۱

۲۶

۲۴

۲۷

۲۹

۳۰

۳۱

۳۲

۳۳

۳۵

اعدادی که در صفحه قبل آمده‌اند به جای مفاهیم زیر به کار رفته‌اند.

- ۱- جنگلداری
- ۲- بدون فرزند بودن (علت)
- ۳- سن مرد ۲۶ - ۲۳
- ۴- سن مرد ۲۲ - ۱۹
- ۵- سن زن ۱۶ - ۱۴
- ۶- کار آزاد
- ۷- اختلاف خانوادگی
- ۸- تحصیلات زن متوسطه
- ۹- مرد بدون فرزند
- ۱۰- زن بدون فرزند
- ۱۱- کار اداری
- ۱۲- همشهری بودن
- ۱۳- خانه داری
- ۱۴- نداشتن توافق اخلاقی
- ۱۵- سن زن ۲۳ - ۱۹
- ۱۶- سواد زن ابتدائی
- ۱۷- سواد مرد ابتدائی
- ۱۸- زن بیش از ۳ فرزند
- ۱۹- طلاق رجعی
- ۲۰- محل تولد زن روستا یا شهر کوچکی
- ۲۱- بیش از ۱۰ سال زندگی مشترک
- ۲۲- سن زن بیش از ۴۱ سال
- ۲۳- مرد بیش از ۳ فرزند
- ۲۴- نظامی
- ۲۵- مرد بیش از ۵۰ سال سن
- ۲۶- داشتن زن دیگر
- ۲۷- کار تولیدی
- ۲۸- کراهت زن از مرد

- ۲۹- محل تولد مرد تهران
- ۳۰- محل تولد زن تهران
- ۳۱- مرد بیسواد
- ۳۲- سن زن ۲۸ - ۲۴
- ۳۳- مرد ۱ یا ۲ فرزند
- ۳۴- طلاق خلعی
- ۳۵- زن ۱ یا ۲ فرزند
- ۳۶- سن زن ۳۲ - ۲۹
- ۳۷- اعتیاد
- ۳۸- سن مرد ۳۹ - ۳۵
- ۳۹- زن ۲ تا ۳ بار ازدواج
- ۴۰- تحصیلات مرد متوسطه
- ۴۱- مرد ۲ تا ۳ بار ازدواج
- ۴۲- زن دارای حرفه
- ۴۳- زن بیسواد
- ۴۴- مرد کارگر

یادداشتها

- ۱- مرکز ثقل هریک از دو سحابی عبارتست از میانگین موزون نیمرخهای سطرها و میانگین موزون نیمرخهای ستونها.
- ۲- ماند هر نیمرخ نسبت به مرکز ثقل خود، حاصلضرب جرم آن نیمرخ در مربع فاصله آن از مرکز ثقل خود می‌باشد.
- ۳- برای مطالعه دقیق و کلی به کتاب تحلیل داده‌ها که ترجمه اینجانب از کتاب عمل تجزیه داده‌ها تالیف پروفیسورین ذکری است و در دانشگاه شهید بهشتی چاپ شده است، مراجعه بفرمائید.

منابع

۱- اطلاعات و داده‌های آماری سال ۱۳۶۷ گروه آمار و انفورماتیک آموزش وزارت دادگستری.

۲- حسن عابدزاده (قانون ازدواج و طلاق) سال ۱۳۶۹، انتشارات سمیه، تهران.

۳- نشریه (وقایع ازدواج و طلاق در ایران و کشورهای مختلف جهان) گروه پژوهش‌های حمایتی سازمان بهزیستی، ۱۳۶۹.

1- J.P.ET F. Benzecri 1980; Pratique De L Analyse Des Donnees:

Analyse Des Correspondances Dunod Paris

2- J.P.F Enelon-Benzecri 1973 Analyse Façtorielle Des Correspondances

(Programme Version Tabet-1)